

Sisu:

	Lhk.
1. Toimetuse kommentaarid: Ungari rahvuspühaks	35
Autonoomse Karjala 9-ks aastapäevaks	35
Üleriiklikseks karskuspühaks, Pärnu laulupeoks ja suvisteks karskushöimupidustusteks. „Eesti Höim“ ja Eesti kultuurpropaganda	37
2. Ungari Meie Isa. Menyhért Kiss'i järele ungari keelest vabalt V. E.	38
3. Ungari mustlaslaule, Ivan Antal, ungari keelest V. E.	41
4. Puhtsoomlusliikumisest, mag. Vilho Helanen	42
5. Det nya Estland, arvustus, V. Ernits	54
6. Andres Pranspill: Ameerika Antoloogia, arvustus, E.	57
7. Teateid höimurahvaste elust	61
8. Suomenkielinen sisällyskatsaus	64
9. Magyar nyelvű tartalmi áttekintés	64

Toimetuselt.

„Eesti Höim“ nr. 3 ilmub augusti kuul, sisaldades eneses kirjutise komide (sürjäanlaste) autonoomse oblasti 8-ks aastapäevaks, prof. J. Marki kirjutise Venemaal asuvate soome-ugri rahvaste kultuurilise seisukorra üle, kirjelduse „Ameerika eestlasi külastamas“, ungarikeelse „Kalevipoja“ tõlke arvustuse, pikema ülevaate Riia koguduse ajaloo üle, ülevaateid höimu- ja Välis-Eesti kirjandusest, höimurahvaste elust, sellest numbrist ruumpiudusel väljajäänud „Oiidusi Läti eestlaskonna tänapäeva kohta“ jne.

Autellimisi

on „Eesti Höimule“ saatnud Soome saatkond Eestis ja V. Ernits, toetustellimisi V. Sõerd Narvast, J. Sitska, A. Pachel, M. Resev-Resel ja dr. K. Lüüs Tallinnast, prof. A. Piip, prov. J. Lill ja O. Rütli Tartust, Võru seminar, K. Birk Riias.

„Eesti Höimu“ tellijate arvustikku.

1928. a. oli „Eesti Höimul“ 236 tellijat: Sise-Eestist 199, eriti linnadest 127, Tartust 57, Tallinnast 39, võrust 9, Valgast 6 ja Narvast 5, maalt 63 tellijat (Võrumaalt 29, Tartumaalt 17 tellimist). Välis-Eestist oli 46 tellimist: Riias 22, Leedust 15, Soomest 4, Londonist 2, Leningradist, Belgia Kongost ja Austraaliast 1 tellimine.

1929. a. 17-ks märtsiks on tellijaid 275, neist sise-Eestist 251, nimelt linnadest 149 (Tallinn 67, Tartu 45, Valga 8, Narva 7), maalt 105 (Harjumaalt 23, Viljandimaalt 22. Võrumaalt 17, Virumaalt 11), Välis-Eestist 23, nimelt Riias 17, Ameerika-Ühisriikest 3, Leedust 2, Londonist 1. „Väliseestlast“ on eraldi tellitud 92 eks.

Nagu neist arvudest näha, on juba tänavuse aastakäigu alguses tellijate arv suurem, kui läinud aastakäigu lõpul, mis lubab oletada, et tellijate arv aasta lõpuks tõuseb märksa kõrgemale. Siiski on see arv madal selleks, et „Eesti Höimu“ majanduslikult ülevälpidada, vaid Fenno-Ugrial tuleb nii kui nii vähesest riigitoetusest tunduv osa määrata „Eesti Höimu“ toetuseks. Sellepärast oleks soovitatav, et iga „Eesti Höimu“ tellija püüaks võita „Eesti Höimule“ uusi tellijaid, et nii ühisel jõul meie höimuajakirja majanduslikult kindlamale alusele rajada. See ei tohiks raske olla, arvesse võttes väga madalat tellimishiinda, kuid kui see siiski peaks kellelegi takistuseks olema, siis ei tohiks „Väliseestlase“ eraldi tellimishind 25 senti aastas küll kellelegi ülejõu käivana tunduda! Ainult hää d tahtmist on vaja!

Eriti kahju on, et „Eesti Höimu“ on koolide kaudu tellitud ainult 94 eks., „Väliseestlast“ eraldi 89 eks., kuigi haridusministeerium on seda ringkirjalikult koolidele soovitanud. Ometi on ju „Eesti Höim“ ja „Väliseestlane“ mõeldud just peaaesjalikult koolide jaoks, eriti meie õpetajate informeerimiseks hõimutööst, höimurahvastest ja väliseestlastest, seega materjaliks ka järgmistele hõimupäevadele. Koole on meil umbes 1400, ja madal tellimishind ei tohiks neile ühelegi hää tahtmise korral takistuseks olla. „Eesti Höimu“ ei saa ilma tellimisteta lattu trükkida, ja pärast, kui neid oleks hõimupäevaks vaja, pole neid kusagilt võtta! Kõik koolid telligu „Eesti Höimu“!

5993

Fr. R. Krentzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP, 9258

EESTI HÕIM

KAASANDENA LENDAJAKIRI „VÄLISEESTLANE“
ASUTIS FENNO-UGRIA JA EESTI HÕIMUORGANISATSIOONIDE
HÄÄLEKANDJA.

Väljaandja: ASUTIS FENNO-UGRIA. Vastutav toimetaja: V. ERNITS.
Aadress: Tallinna, Nunne t. 2, Linna Toimetus ja talitus: Tartu, Uus-Savi t. 2, k. 3,
Koolivalitsus. tel. 7-22, avatud: 10—12 e. l. ja 6—7 p. l.

Tellimishind: aastas 1 kroon; toetustellimine alates 5 kr., autellimine alates 10 kr.,
Ilmub Tartus üksiknumber 25 senti. 4 korda aastas.

Nr. 2, II aastak.

Märts

1929.

UNGARI RAHVUSPÜHAKS.

Juba eelmises numbris pühendasime mõned read 15. märtsil peetavale Ungari rahvuspühale. Kuna käesolev number jõuab loodetavasti selleks päevaks lugejate kätte, siis on loomulik pühendada sellele soomeugri rahvaste elus nii tähtsale päevasündmusele veel mõni rida, eriti arvesse võttes seda, et paljudes kohtades langevad hõimupäevagi pidustused sellele päevale, kuna neid varemini takistasid külm, gripp ja mitmesugused muud põhjused, mille tõttu hõimupäeva pühitsemine tuli edasi lükata. Loodetavasti ei takista seda edaspidi enam külm, kuid on väga võimalik, et 15. märtsi puhul gripp veel mõnelgi pool suurejoonelisemaid pidustusi takistab, nii et neid veelgi tuleb edasi lükata.

Olgu mis tahes, 15. märtsil suunduvad meie kõigi mõtted Ungarisse soovidega, et Ungari rahvas areneks jõudsalt edasi sisemiselt ja et tema välissuhted omade naabritega kujuneksid võimalikult õiglusele vastavamaiks.

Nagu kroonika osast kuuleme, on Eesti hõimupüha ja iseseisvuspäev Ungaris leidnud suurt vastukõla. Leidku Ungari rahvuspüha Eestis samasugust vastukõla.

AUTONOOMSE KARJALA 9-KS AASTAPÄEVAKS.

9. juunil s. a. pühitseb Autonoomne Karjala Sotsialistlik Nõukogude Vabariik oma üheksandat aastapäeva. Autonoomsele Karjala Sotsialistlikule Nõukogude Vabariigile pandi alus 9. juunil 1920, esialgu Karjala Töökommuna nime all, millele hiljemini anti osavaba-

riigi õigused Venemaa Sotsialistlikus Föderatiivses Nõukogude Vabariigis.

Karjala osariigi asutamisel on kaudselt teeneid Eestil ja Soomel. Eesti oli parajasti Venega rahu teinud, millele järgnesid ka teised rahutegemised Venemaaga. See võimaldas Venemaal asuda sisemisele korraldustööle, ja õieti kõik osavabariigid Venemaal on tekkinud 1920. kuni 1922. aastal, välja arvatud Volga sakslaste oma, millele alus pandi juba 1918. a., samuti Ukraina ja Valge-Vene liitvabariigid, mis 1918. a. vormiliselt iseseisvaks kuulutati, kuna nende suhted korraldati üldise Sotsialistlikkude Nõukogude Vabariikide Liiduga 1919. ja 1920. a.

Karjala Töökommuna asutati just sel ajal, kui Soome pidas rahuläbirääkimisi Nõukogude Venega, nõudes sellelt rahvaste enesemääramise õigust Karjalale. Vene poolt vastati sellele, et see enesemääramise õigus teostatakse Venemaa enese poolt asutatud Karjala Töökommuna kujul. Vastavad paragrahvid võetigi Soome-Vene rahu- lepingusse, ja nii sai Karjala küsimus teatava rahvusvahelise tunnus- tuse, Rahvasteliiduski.

Nagu Venemaal praegu üldiselt, nii ei võida Karjalaski kaevata mingi rahvusliku surve üle. Keeleliselt on Karjala praegu samasugune kahekeelne riik, nagu ta läänenaaber Soomegi. Esimeses on riigi- keelteks soome ja vene keel, teises soome ja rootsi keel. Tegelik vahe on muidugi selles, et Karjala vabariigis on vene elementi suhteliselt rohkem, isegi absoluutne enamus, kuna Soomes on rootslasi kõigest $\frac{1}{7}$. Teiseks on vene keel Karjalale ühiseks liidukeeleks, kuna rootsi keelel pole Soome jaoks niisugust tähtsust. Teatud kultuurilisi orien- sioone märgivad aga mõlemad keeled, kuna omapärase rahvuskultuuri mõte on siiski Soomes tugevam kui Karjalas.

Lahkuminev on loomulikult teatava määrani ka Soome ja Kar- jala praegune sotsiaalpoliitiline ja majanduslik struktuur, millest järg- neb omajagu vastolusid Soome ja Karjala vahel.*). See lahkuminev ei olene aga nii palju Soomest ja Karjalast enesest, kui teatud üleilmlis- ajaloolistest teguritest, eriti aga Soome ja Karjala asendist kahelpool nüüdismaailma sotsiaalpoliitilist eraldusjoont. Selle eraldusjoone kõvenemisest või pehmenemisest oleneb ka Soome ja Karjala kultuur- suhete edaspidine saatus.

*) Karjala ametlik häälekandja „Punainen Karjala“ avaldas hiljuti mõningaid kohalikkude kommunistide koosolekute „valge“ Soome suhtes eba- sõbralikke otsusi, mida omalt poolt tsiteerivad ja kommenteerivad Soome kaitseliidu ja sõjaväelaste ajakirjad.

Meil puuduvad praegu täpsemad andmed soome rahvusliku kultuuri arengjärje kohta Autonoomses Karjala Sotsialistlikus Nõukogude Vabariigis. Loodame neid edaspidi avaldada, hiljemalt selle kümneaastase juubeli puhul. Senni aga lepime teadmise, et rahvuslik kultuuritöö areneb Karjalas isegi jõudsamini, kui teistes soome-ugri rahvaste autonoomsetes oblastites, kuna Karjala rahvuslik haridustöö leiab siiski suurt tuge oma läänepoolse naabri Soome kultuuri olemasolust, milline on oma mõju Karjalas juba varemini avaldanud ühise Vene riigi ajal ja milline mõju avaldub praegugi, kõigi sotsiaalsete ja poliitiliste lahkuminekute ja vastolude ning riigipiiri peale vaatamata. On ju Karjala kirjakeeleks soome keel ja ta rahvusliku kirjanduse ja kultuuri alusvaraks soome kirjandus ja kultuur.

Praegu esitab Karjala igatahes üleilmeliselt soomekeelse kultuuri üht pääteisendit Soome ja Ameerika Ühisriikide soomekeelse kultuuri kõrval, arvesse võtmata vähemaid soomekeelse kultuuri avaldumismorme soome asundusis mujal maailmas.

ÜLERIIKLISEKS KARSKUSPÜHAKS, PÄRNU LAULUPEOKS JA SUVISTEKS KARSKUSHÖIMUPIDUSTUSTEKS.

Traditsiooniliselt pühitsetakse Eestis tänavugi 5. mail üleriiklist karskuspüha, millega on lähemas sisulises ühenduses meie tänavune 40-aastane juubeli karskuskongress Pärnus 28.—30. juunini s. a., ühenduses enne seda peetava Pärnu maakondliku laulupeo ja sellele järgnevate mitmesuguste noorsoo-, karskus- ja hõimupidustustega, kuna Pärnu laulupeole on oodata suuremal hulgal välisestlasi Lätist, vahest ka mujalt, samuti meie hõimlasigi. Pärnu pidustustega liituvad natuke hiljemini, 29.—30. juunil Tallinnas Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse 10-aastase juubeli pidustused, millised mööduvad omakultuuri ja hõimuaate tähe all, oodatavasti suurema hulga hõimurahvaste noorte esitajate osavõttel.

Et karskusküsimusel on hõimuküsimusega sisuliselt väga palju ühist, seda on mitmel puhul toonitatud. On ju karskus üks meie rahva ja kogu meie hõimu edenemise ja parema tuleviku eeltingimusi. Kuid mitte ainult see teoreetiline seisukoht pole siin mööduandev, vaid ka need ajaloolised tõsiasiad, et just meie karskusliikumine on õige tunduva Soome mõju all tekkinud ja arenenud, ja et Soome-Eesti kultuursuhetes just karskusliikumine etendab õige tunduvat osa. Meie karskusjuubelikongressil tulevad need asjaolud muidugi lähemale valgustamisele, ja need annavad sellele kongressile rohkemal määral hõimupidustuste laadi, kui vahest kunagi varemini.

Meie tõsistel hõimutegelastel on enam kui küllalt põhjust niihästi mõtteliselt kui ka tegelikult osa võtta meie üleriiklisest karskuspühast ja suvistest laulu- ja karskushõimupidustustest Pärnus ja ÜENÜ omakultuuri- ja hõimupidustustest Tallinnas.

„EESTI HÕIM“ JA EESTI KULTUURPROPAGANDA.

Hõimuküsimust kitsamalt käsitledes mõistetakse sellena harilikult suhteid hõimurahvaste eneste ja nende rahvaste üksikute osade, näiteks kodu- ja väliseestlaste vahel. Küsimust laiemalt võttes ei pääse aga mööda ka võõrastest kultuurmõjudest niihästi soome-ugri rahvaste elus üldiselt, kui ka eestlaste juures eraldi: moodustavad ju need õige tähtsa elemendi soome-ugri rahvaste kultuuride kujunemisel. Teiselt poolt aga pakuvad teatud huvi soome-ugri rahvaste kultuurilised mõjud teistesse rahvastesse ja suhted nendega, kuna neil on väga suur tähtsus soome-ugri rahvaste, ka meie edaspidisele arenemiskäigule. Neile põhimõtetele vastavalt tahab „Eesti Hõim“ edaspidi omajagu tähelepanu pühendada ka neile küsimusile, eriti Eesti väliskultuurilisile suhteile ja Eesti kultuurpropagandale kogu maailmas.

Menyhért Kiss.

UNGARI MEIE-ISA. *)

Kes käitad hool komeete ilmaruumis
ja valjasteled päikest, kuud ja tähti,
et nemad lõputumas kõiksusruumis
Su au kuulutaksid leegitsedes, —
Sa Jumal, kel on aastatubat vaid üks hingetõmbus.
Su hellal hoolet orvalaste saatus:
nüüd häbis, alanduses valuline
Su poole õhkab nõrkev ungarlane,
Su poole, kelle tahtel tema kannatab,

*) Selle luuletise inspireerisid kirjutised Eesti hõimupäevast Ungari lehtedes.

Selles luuletises esinevad ungarikeelsed nimed hääldatakse järgmiselt: Menyhért Kiss = Mänjheert Kišš; Hadúr = Ha(o)duur; Pozsony = Požonj; Kassa = Kašša; Cenktető = Tsänktätöö; Segesvár = Šägäšvaar; Bácska = Baatška(o), Bánat = Baana(o)t. Rõhk ikka esisilbil, kuigi mõni järgsilpest pikk. a(o) = a ja o vaheline häälik.

Meotis = Lõunaida-Venemaa, Kaspiamerest põhjapoole, üks ungarlaste oletatav algkodu.

Toim.

kuid loodab, et Su arm kord piinad lõpetab:

Me armas Isa, kes Sa oled taevas!

Sind ikka austime. Soodes Meotise
kui koidul tõime valge hobu ohvriks Sul,
Hadüriks, sõjajumalaks, ja Tuleks, Jõuks Sind nimetime,
kui Turaan ühiskoduks oli meil.

Siis Kristuseks Sind hüüdes Sinu risti
me veremeri pesi alati.

Me Jumalale, usule ja kirikule
ei iial murdnud oma ustavust.

Ja siiski langesime hädakaebis,
tuhande vastalise naeru kiljudes.

Me päästet Õhtumaa, see kaevas meile haua,
kuid siiski... pühitsetud olgu Sinu nimi...

Sa igal linnul — räastal, kotkal ehid pesa
siidpehme oksa sala kämblasse —

ja kolmemiljonine meie rahva osa
ei leia paika peita pead rahusse!

Me üle koetud vastasvõime võrgu
Sa, Issand, ise tükkeks katki lõigu,
et tuleks meile meie riik, —
ja tulgu meile Sinu riik!

Sa oled, Jumal, õige kohtumõistja,
karistad süüdlast, süütut hüvitad.

Sa tead, et süütumatel ungarlastel
on elu raske, kaebeid põhjustav!

Me maale külvus sallimatuslusteid,
umbusaldust sest, vaenuvilja tuli lõigata.

Sa noide ebasuhtumiste pilvekantsid põleta —
ja oma püha tahtmist teosta.

Kel elusihiks oli ausus, tugevus,
jõud, püsivus ja vastupidavus —
ta pääd Sa ehi pärja võidukaga,
ta taevavõlvilt maru, pilverünkad eemalda,
siis rahustub ta, kui ta enda vaos
kuldviljapääd, metsroosiõied leiab kasvamas.
Siis teostub ta elus magus rahu unistus —
nii taevastes, kui meie juures maa peal.

Me Laatsarusina nüüd hädas vaevleme —
kas kostab Sulle huulte hädakaebus me?
Nüüd võõrad osa meie varandusi kasutavad,
me isamaa üht osa valitsevad.
Sa ebasuhted nood, oh Issand, lõpeta,
ja oma viha meilt Sa eemalda!
Maa Ungari, see vilja kandku madjareile —
ja leiba igapäevast tänapäevgi anna meile!

Oh, kahetseme omi patte me:
kergusklikuina, pimesilmseina
me usaldime omi juhte eksivaid
ja põhimõtteid tihti ebaõiglaseid.
Nüüd selle tagajärjel raskelt kannatame
ja enda eksimusi valul tunnetame.
Me töötame, Issand, paranduda —
Sa meile meie patud andeks anna!

Kui Pozsonyis madjarikeelne kõlab laul,
Ja Kassas meie hääli hüüab hiiglakell,
ja Cenktetös, seal Segesvári lagendikul
me käsi töötab, heliseb me kannel,
Kui Bácska, Bánati ilmkaunil tasandikul
on kõrvaldatud piiritulbad häbipilke,
siis tõmbame maailma oma südamele —
nii kui me andestame oma võlglastele!

Meid häbipingilt tõsta maha, Isa,
ja sule kannatuste värav me,
me unistuste eksituled kustuta —
ja ära saada meid Sa kiusatusesse...

Me rahvast südamlikku, Issand, halasta
ja hoiä eemal vaenu löögid tema turjalt,
meid uuestsünni-halleluuja lase hõisata —
meid päästa, Issand, ise kõigest kurjast!

Me Isa, kes Sa määrad tähteringid taeva,
Su kastehelmist õilitseb tsiklaamen:
Sa meie kauni kodu osad tagasi meil anna —
Su päralt olgu riik ja au ja vägi igavesti, aamen!

Ungari keelest vabalt V. E.

Ivan Antal.

UNGARI MUSTLASLAULE.*)

ÄRA VEETLE, MEELITA MIND.

Ära veetle, meelita mind: süda on mul surnud!
Armastusest, õnnest, rõõmust pole enam laulnud!
Valelik su süda hilja armu ihkab minult —
enne üht vaid hääd sõna palusin ma sinult!

Armastin sind, jumaldin sind rohkem jumalusest!
Sul ei tuksu ükski süda ustavamalt minust!
Valvasin ja hoidsin sind, kui armast, õrna lille, —
praegu vana unelmana nuttelen sind jälle!

SERENAAD.

Sa ära karda ärkamist,
vaid jatka rahul puhkamist, —
su hinge suurim varandus
vaid ongi sala unistus.

Su hing, see naeratelles käib
tähttaevatelgil, valgust näib,
su une valguskiired, need
sul rõõmustavad eluteed.

Kui ärkad helgel hommikul,
siis naeratlegu sinu huul
ja ärgaku su õnnemeel,
sind saatku ikka eluteel.

Ja sinu hinge unistus,
ta värves olgu ikka uus.
su elu suurim varandus
vaid olgu õnnis unistus.

TÄIS ON MINU TALUÕUED.

Täis on minu taluõued
siiski, siiski väga tühjad!
Härgi üle paarisaja —
siiski ühte tuid on vaja!

*) Mustlaslauludeks nimetatakse Ungaris eriliste orkestrite saatel kohvikuis ja restoraanes peasjalikult mustlaste poolt esitatavaid laule. Nende pääväärtus peitub harilikult nende südanthaaravais viises.

Täis on minu roosiaiad, —
väike, armas, seda leiad.
Kui ses liiliagi oleks —
selle sülelusse suleks!

KEVADE LAUL.

Kõneldakse, teie poolel särab juba kevad,
rändurpääsu tiivasuled päevapaistel hiilgvad,
varsti jasmiinpõõsa õied avanevad jälle!
Sellest siia eksind tuul, see sosisteleb mulle.

Juba jälle pääsupaarel õnnerikkad pesad,
juba jälle lilleõitel liblikate hulgad,
juba jälle kõik maailm täis armastusest hulle —
sellest ohked sinu poole ainult vestvad mulle.

Ungari keelest tõlkind V. E.

Mag. Vilho Helanen.

PUHTSOOMLUSLIIKUMISEST.

Esimesel pilgul näib, nagu ei võiks äratada huvi omamaa piirist väljaspool see aatevool, mis piirdub mõne üksiku maaga ja suundub peajasjalikult ainult sissepoole, nagu on lugu selle liikumisega, millest käesoleval korral püüan luua mingisuguse kuju. Kuid siiski on võimalik, et tutvunemine — kas või ainult üldjooneline — sarnaste, rahva seas vägevat vastukaja leidnud liikumistega avab väljaspool seisvale huvitavaid väljavaateid küsimusesoleva rahva hinge ja ellu sel kujul, kuis see rahvas ise tunneb seda elavat.

Meie päevade Soome elu vaatlevaisse silmi joonestub voolude ja võitluste kirjavusest, mis lahutamatult kuulub igasse moodsasse ühiskonda, eriliselt selgena ja teravalt rahvusküsimuse ümber keerlev heitlus. Kuna Soomes jälle on tõstetud soomluse võitluslipp, ei ole see loomulikult jäänud Eestis tähelepanuta; on ju maad teineteisele lähedasemad kogu laias maailmas, nii et vennasrahva püüded ja lootused — esinegu need missugusel kujul tahes, — on neil mõlemail erilise tähelepanu ja huvi osalised, või vähemalt peaksid olema. Meie rahvaste rändamine läbi rasketest sajanditest vabaduse ja iseseisvuse poole on aga sündind sel mõõdul teineteisest eemal, et kulub veel palju aega, enne kui teineteise mõistmises ja teineteise elu tundmises jõuame Soome lahe mõlemal kaldal sinna, kus peaksime olema ühise vere ja ühise oleviku ning tuleviku tõttu.

Selles lootuses, et väheselt osalt võiksin siinpool lahte juhatada õigele teerajale Soome elus nii tähelepanudava osa vallutanud ja soomlaste südamele lähedal seisva aatevoolu hindamist ja arvustamist, tahan püüda siin selgitada soomerahvuslikku liikumist, vaadeldes seda selle tagaseina vastu, millelt ta on tärpanud: Soome rahva mineviku ja oleviku tagaseina vastu. Peaasjalikult püüan äärjoonestada meie rahvuslikku liikumist sel kujul, mil ta esineb praegu, sest tänapäeva liikumisena on ta teadupärast kuulajale huvitavam, ja sest et ta tekkimine, tarvilikkus ja areng on palju tulipõhjustavam, kui soomlusvõitluse varemajajärgud, millelele meie päevil juba tagasihoidmatult tunnustatakse tähtsa kultuurliikumise seisukoht. Minu teemi laadist oleneb, et ei või olla tegemata erilisi viipeid ka selle rahvusliikumise vanemasse ajajärku, ja et eriti viimase tekkimise ja selle suurima juhi ilmavaate juures tuleb viibida pikemalt, sest soomlusliikumine on kasvanud kiht kihi peale saavutatud tulemuste põhjal, laiendudes selmääral, kui soome vaimukultuuri ala on kasvanud ikka avaramatele aladele, ega püüa praegune ajajärk olla midagi muud, kui kord tähitud suuna järjekindel ikka kaugemale jälgimine.

Ma vist ei eksi palju, kui ütlen, et soomerahvusliku liikumise uus tõus on siinpool lahte äratand kõigepealt imekspanu. Olen sagedasti kahevahelistel jutuaajamistel pidand vastama sarnastele küsimustele kui: Kas Soome tarvitseb tõesti veel peale riiklise iseseisvuse saavutamist erilist soomlusliikumist rahvuslike küsimuste lõpuliiksks arendamiseks? Kui teie rahvusküsimusis veel on kisendavaid väärnähtusi, kuidas tuleb mõista, et neid küsimusi veel pole seadusandlikul teel päevakorrast kõrvaldatud, ja et uus soomlusliikumine kohtab järsku vastupanekut ka soomemeelsete erakondade juhatajate poolt? Või kas vast tähendab see liikumine ilusa pealkirja kaitse all rahvuslikku survet, rootsi rahvuse lõpulikku hävitamist Soomes?

Need ja nende sarnased küsimused näivad olevat ristlenud paljudegi meeles Eestis. Võib olla mõtleb mõni käesolevat kirjutist lugedes: nüüd saan lõpulikult teada, mis on tõde nüüdisaja Soome rahvuslikust liikumisest. Ruttan aga siin kohe teatama, et tõde praegusest Soome rahvuslikust liikumisest astub avalikkuse ette arvatavasti kõige varem in alles pärast poole sajandi möödumist. Nüüd oleme sündmuste ja võitluste keskel, mil veel ei või hinnata, mis on mööduv, mis püsiv väärtus. Lisaks ei ole Soomes nähtavasti kedagi, kes praegusel hetkel võiks täiesti erapooletult kaaluda põhjuseid ja vastupõhjuseid: oleme ju kõik, kes vähem, kes rohkem võit-

luste keerises, mis tõusva hooga paneb lainetama kogu Soome, pööramata tähelepanu erakondade piiridele või ilmavaadete erinemisele, ega kohku tagasi vahtu heitmast kesk kodude rahu. See ainus, mida käesolevaga julgen taotleda, on katsuda kirjeldada, milliselt põhjalt praegune Soome rahvuslik liikumine on lähtunud, kuhu ta tähib ja milline ta seisukoht on elus sealpool Soomelahte.

Enne aga tahaksin veel tähelepanu juhtida ühele iseloomustavale asjaolule. Praegusel Soome rahvuslikul liikumisel ei ole tsentraliseeritud juhatust. Ta käsitab kahte võitlusorganisatsooni: Aitosuomalainen Liitto (Puhtsoomlaste liit), kel on üle maa võrdlemisi iseseisvaid kohalikke ühinguid, ja Akadeemiline Karjala-Selts, millel on tugevalt koondatuna rahvuslikuna organisatsioonina eriline mõjuvõim tõusva soome haritlaskonna keskel, olles leidnud laialdast poolehoidu kogu maal, eriti väljaspool päälinna. Nende lisaks on hulk muid organisatsioone, mis on kas juba vanast ajast olnud ehk alles hiljuti astunud „aktiivse soomluse“ väerinda. Erikorral lähevad organisatsioonide sihid kui ka eeskavad ja nende poolt vastu võetud lähemad ülesanded teatud määral üksteisest lahku. Aga siin ei või ma neid ühtegi eriti käsitleda, vaid püüan iseloomustada praegust soomlusliikumist tervikuna.

Soomlusliikumine on alati lähtunud soome rahva ajaloo põhjalt. Ta niihästi varem kui ka praegune ajalookäik on tähendanud tõusu ajaloolisel arenemisel ülekohtuseks rõhutatud rahvusliku olukorra vastu. Et niimoodi õietihindamine oleks võimalik, on tarvilik lühidalt pilku heita tagasi Soomes sündind ajaloolisele arengule.

Soome ajalugu ei ole isegi pimedamail ajajärgel kannatuste poolest ikkagi mitte võrreldav Eesti rahva läbielatud õudse ööga, mil ei tundund lõppu tulevat. Soome talupoeg on alati olnud — väheseid, mööduvaid erandeid arvestamata — vaba peremees omal maal. Aga sellest hoolimata ütleme, et soome rahvas ei ole Põhjalahes taga Lääne-maa kultuuri ja õiguslikku korda saanud hinnata. Sajandite jooksul oleme sellest maksnud kallist hinda nii rahu tõis kui sõja vereteil, millal koduseil, millal kaugeil mail, mil tuhanded ja jälle tuhanded soomlased jätsid oma kangelasliku elu sinikollase lipu all. Kuid pahem oli, et need kuussada aastat, mis meie maa elas Rootsi riigi osana, jätsid meile kõige hää lisaks ka raske päranduse: kaks keelt ja kaks rahvast.

Soome rannikul näib olevat olnud juba tuhat aastat tagasi rootsi asundusi, kuid alles pikkamisi ja hoopis teistest allikatest voolates

on Rootsi võimu tsentralisatsiooni püüete tagajärjena tekkinud see meie rahvuslikule elule nii saatuslikuks kujunenud suun kõige avaliku ja haridusliku elu rootsistamiseks, mis järjekindlalt avardues ja järsumaks muutudes käis läbi kõik ajajärgud sügavale möödunud sajandisse. Soome kirjanduse isa piiskop Agricola kuulutas küll juba kuueteistkümnenda sajandi keskel, et „küll see kuuleb soome keele, kes mõistab kõige meele“, kuid peaaegu lohutumana sai oodata tema töö jätkajat soome kirjanduse tõstmiseks.

Soomel oli veel keskajal rahva juhtideks ennast rahva liikmeks tundev ja rahva seast tõusnud rahvuslik ülemkiht. Aadeli nimed, nagu Kurki, Karpalainen, Kirves, Renkonen ja Kylliäinen kõnelevad selget keelt. Aga uus aeg tõi uusi kombeid, ja mida pikemale kulus Rootsi aeg, seda ägedamaks arenes surve soome rahvusele. Ei isegi puudunud sarnaseid kavatsusi Soome täielikuks vägivaldseks rootsistamiseks, mis suurel määral meele tuletavad Vene tsaarivõimu hilisemaid halekurbi võtteid. Nii lõi kaheksateistkümnenda sajandi algul maahärra von Palmenberg üksikasjalise kava, mis pidi soomluse kiirelt maalt välja juurima ja mis sisaldas muuseas soome elanikkude asundamist Rootsi ja ümberpöörduvalt. Sarnased kavatsused, mis õnneks iialgi ei teostunud, läksid välja seisukohalt, et „kõikidel aegadel on olnud viisiks levitada võitja rahva keelt võidetute sekkä“ — eriti ilus seisukoht, kui arvesse võtame, et soome rahval oli olnud tähelepanev osa ja teene Rootsi suurriigiks tõusus. Soome keel pidi aetama Soomest välja ja leidma elamisõigust vast ehk ainult Lapi piirides, „kui see keel oma keerulikkuse tõttu ülepea väärrib alalhoidu“. Ei olnud asjata, kui E. G. Ehrström, üks esimestest neist soojasüdamega meestest, kes rootsi perekonna liikmena hakkas nõudma õigusi rahva keelele, kirjutas aastal 1821: „See tänuvõlg, mida meie võlgname sellele kallimeelsele rahvale, kellega oleme olnud ühendatud, ei takista meid nägemast, et hoolimata kõigest endise vahekorra kaudu võidet kasust meie ei ole seda, mis peaksime olema; see ei takista meid murega tunnustamast, et meie hiljuti lõppenud ühenduse ajal oleme kaotanud rahva kõige kallima ja pühama omaduse, rahvuse.“

Kas oli see soome rahvas nii sügavale vajunud, et tal ei olnud omi poegi ta õiguste kaitsjaks siis, kui lõppeks kaitseseisukohtadele asuti? Ei, meie ajalugu Rootsi võimu ajal näitab vastuütlemata selgusega, et meie rahvas oli kaugel võimetusest. Oleme annud Rootsil pikal ühendusajal toreda rea sõjakangelasi, riigimehi ja luuleta-

jaid, keda Põhjalahe taga praegugi austatakse suurmeestena. „Kuid et tõusta halvakspeetud rahva massist, et „haritlaseks saada“, nagu Ehrström ütles, „oli soomlane sunnitud võtma rootsi keele oma emakeeleks“. See ajalugu ei muutunud veel siiski, kui Soome aastal 1809. siirdus ühendusse Venega: sellest kandis hoolt rootsi ülemkiht. Lugematud on need soome kodudest väljaläind soome mehed, kes sadade aastate kestel on õpetlase teele asudes pidanud loobuma oma emakeelest ja võtma võõra nime. Kui kõigist kõlavaid rootsi või ladina nimesid kandvaist Soome vanadest kultuursugudest, kellest osa liikmeid veel tänapäev end loevad kindlalt meie maa rootslaste kilda, hakataks otsima perekonna põhjendajat esiisa, tema enamiste leiduks soome talupoja pere-ema käsivartelt kuskil lihtsas tares.

Õigustatud meelepahaga heidab eelmainitud kirjanik selleaegsele Soome ülemklassile süüdistuse: „Rahvas, mis alati peaks olema jagamatu tervik, jagunes pikkamisi kaheks, ja ta osad erinesid teineteisest rohkem ja rohkem, nii et lahku läinud osa, ülemklass, enam muu rahva keelt ei mõistnud, ja sel viisil kaotas kõigile loomuliku emakeele armastuse ja austuse. Ja kui mõni keel saab vastumeelseks, muutub vastumeelseks ka seda kõnelev rahvas. Nii on läinud lugu meie juures, samm sammult on edasi mindud ja nüüd oleme nii kaugel, et — — on peaaegu üldiselt hakatud hindama Soome mehe haridust selle järele, kui halvasti ta oma emakeelt kõneleb. — — Haritud Soome seltskond on oma soome emakeele vande alla pannud. Kui keegi seda tarvitab natukesegi ehk hääldeamisega näitab, et on soomlane, siis tembeldatakse see seltskonnas matsilikkuseks.“

Selle tumeda tagaseina vastu peame vaatlema soome rahvusliku liikumise ärkamist — kui nii paljunõudvat nime tohime anda selleaja üksikuile soomlusharrastusile — möödunud sajandi esimesel veerandil. Omal viisil on see tagaseinaks kõigile rahvusvõitluse hilisemaile ajajärkudele. Tõesti on valdav hüpe J. J. Tengstömist, Ehrströmist ja tulihingelisest A. I. Arvidssonist, kes kuulutas, et „ainult seal, kus on oma keel, on oma rahvuski, sest lahutamatu on rahvas ühendatud keelega, mis on rahvahõimule omase iseloomu kõige üldisem ja kindlam ilmutus, ja mida selle tõttu peab varjama, kui rahvusliku iseseisvuse tagatist ning esindajat,“ — Johan Vilhelm Snellmanini, temast jälle Y. S. Yrjö-Koskiseni, ja temast viimaks nüüdisaja soomlusiikumiseni. Lõpmata palju mahub igasugust edu soomluse põllul nende verstasammaste vahele, aga neis kõigis on taga Rootsi ajalt meie maale jäänd raske pärandus: kaks keelt ja kaks rahvast Soomemaal.

Soome rahvusliku liikumise tusedaim võitlejakuju on teatavasti Snellman, Soome suurim riigimees. Tema see oli, kes omas rootsikeelses Saima-nimelises lehes aastatel 1844 ja 1845 lausus võimsalt ilma soomlusvõitluse sünnisõnad: „Nagu üksiku inimese teadmine on täiesti juuretu ja selgrootu, ei vääri teaduse ega hariduse nime, kui seda ei ole iseseisvalt käsitletud, uuritud ja isikuliseks tervikuks ümbertöötatud,“ kirjutab Snellman, „samuti ei tohi kogu rahvuskonna kultuur olla mingisugune jäljendamine, välismaalasiltsaadud laen, vaid temal peab olema oma eriline kuju, rahvuslikust vaimust tekkinud.“

Snellman ei ole kokkuhoidlik sõnadega oma aja hariduse arvustamisel. „Haridus, mis ei ole rahvuslik, ei või olla siis ka mitte õige, üldine inimlik haridus. See on sarnasel korral vaid väline harjumus, mida võib võrrelda ahvi ja koera väljaõpetamisega. Nii-sugune haridus on sunnitud jääma ilma kõigist rahvuskonnast tulevaist harrastusist, kõigest iseseisvusest, kõigest arenemisjõust. Ja rahvas, kes kunagi muud haridust ei saavuta, on sunnitud hukkuma endasse ja hävima rahvusena.“

Rootsi ülemkihi saatus, ütleb Snellman, on vähehaaval sulada soome rahvahõimuga ja seega lepitada ülekohut, mida viimane on kannatanud, ja tal tuleb võtta soome keel omaks hariduskeeleks. „Noored mehed,“ kirjutab Snellman, „iga teie tarvitatud rootsi sõna on sellest peale võrdlemisi kadunud soome kirjanduselt, soome nime kuulsuselt ja teilt endalt. Ainult emakeel annab teie kirjutustele ja teie nimele paiga maailmas.“

Lõpetan need Snellman-tsitaadid mõnede lausetega, mis ta kirjutab, tõendades vääraks väite, et kultuur Soomes seisvat või langevat rootsi keelega. „On's mõne muu maa kultuur olenev mingisugusest rootsi keele mõistmisest? Kujutelgem seda võimalust, et selle keele oskus puuduks meiegi rahval. Kas näiteks saksa keele valdamisest täiesti ei jatkuks meie ühenduseks Euroopa kultuuriga? Aga vastatakse: „Selle mõistmine ei ole haritlaskonnas üldine.“ Kes siis esimesena takistab seda üldiseks tulemast? Ja teiseks: mikspärast peaks ta olema üldine? Ei näiteks prantsuse ega inglise keele oskus ole üldine saksa haritlaskonna keskel. Vast ehk arvatakse, et seda pole seal tarviski. Mikspärast pole tarvis? Sellepärast, et saksa rahval on oma rahvuskirjandus. Seega ainult sel eeldusel, et meil igal juhusel puuduks rahvuskirjandus, tahetakse rõendada, et rootsi keel on meile tingimata tarvilik.“

Olen peatunud nii kaua Snellmani mõtete juures sellepärast, et need on olnud selleks nurgakiviks, millel praegunegi soomlusliikumine oma korda edasi ehitab.

Snellmani müristav äratushüüd kutsus tõelise maru ellu maa haritlaste seas. Ühelt poolt tekitasid nad järske, peaaegu mürgiseid proteste. Teiselt poolt mitmete rootsikeelsete kodude pojad, Snellmani aateist süttinud, astusid Soome rahvusliku asja teenistusse. Nõnda Snellman oma Saimaga põhjustas pöörde rahvuslikus elus, millest algas edenemine, alguses küll pikaline, kuid ometi õiges sihis arenev ja kiirelt tõusev. Võrdlemisi vähearvuliste „rahvasse tagasi pöördunute“ kõrval tärkas uusi ja tihenevaid jõude rahva enese seast. Esimene soomekeelne keskkool algas oma tegevust Jyväskylä aastal 1858. Sellele järgnes kiirelt teisi.

Snellmani hiiglakuju kõrval kahvatub soomlusliikumises täiesti tema aegne Z. Topelius. Ja ometi on tema üleskutse soome haritud emadele aastal 1845 lõpmata ilus. Ta lausub selles muuseas nõnda: „Kõige kehvemgi rootslane on uhke omast rahvast, räbal iirlane ülistab oma sugu, aga soome noorsoo parimad häbenevad oma isamaad. Millisena tunduks, kui teie lapsed ütleksid: „Ei see ole minu ema, ei ole tema keel minu keel ega tema süda minu süda: tema on madalas sündinud ja harimata, ei tunne mina teda!“ Eks te kurvastaks väga? Või kas arvate, et soome rahval ei ole südant, mis vaikuses kannatab selle teenimatu, loomuvastase halvaks pidamise tagajärjel, millega teda muus maailmas ennekuulmatul kombel kohtlevad ta omad pojad ja tütreid, keda ta healmeelil tahaks usaldada? Teie soome emad, eks ole see vali? Teie mõistate, millisena tundub, kui laps oma ema maha jätab. Kas töotate õrnusega ja otsekoheselt teha, mis iganes võite, et takistada soome tõusvat noorsugu oma emale tänamattusega kõige valusamat muret valmistamast?“

Topelius ei olnud võitleja, nagu oli Snellman, ega olnud ta valmis alla kirjutama kõike, mis Snellman meie rahvusküsimusest ette tõi. Aga temagi avaldas oma veendumuse, et soome keel tulevikus peab olema ainus rahvuslik keel Soomes.

Ühel ajal päästis Lönnrot maailmale soome rahvaluule põlise vaimuvara. Ja selle järele tõusis aastakümnete veeremisel tihenev rida soome kirjanikke, kes täitsid selle augu, millele Snellman alataasa oli juhtinud üldist tähelepanu ja millele ta andis nii suure tähtsuse soome rahvuse tõususe: need kirjanikud löid soome rah-

vuskirjanduse, mis pole mitte ainult rutuliselt mööda läinud meie maa rootsikeelsest kirjandusest, vaid on ka tõusnud euroopa tasapinnale. Avaliku elu, valitsuse, kõrgema õpetuse ja ärielu alal on soomlus sellest saadik edenenud, vahetpidamata heidelnud omist eesõigusist tigidasti kinnipidava rootslusega. Iga soomluse osaks langenud võit neil aladel on saavutatud töö ja võitlusega, ja iga sarnane võit tähendab soome rahvale mõnda nime, mida ta loeb oma suuremate hulka.

Ja nüüd alles, äsja möödunud aastail, on jälle tekkinud võimas, laiadele aladele ulatuv soomlusliikumine. Soome rahvuslik liikumine iseseisvas Soomes, see kuulub võõra kõrvus nagu paradoks. Kas ei saa soome rahvas, kes 1920. a. arvustiku järele moodustab riigi elanikkudest absoluutse enamuse, 89%, oma rahvuslikke olusid korda ilma allakiskuva ja ülesehitavalt töölt jõudu rüüstava rahvusvõitlusega? Nii võidakse arvata, kuid veel ei ole lugu nõnda. Sest kõneleb otsekohest keelt see vaimustus, millega aast-aastalt kasvavad hulgad soome rahvast liituvad uue rahvusliku liikumisega.

Uue soomlusliikumise süünd olenes meie riigi iseseisvusele ja stabiliseerumisele järgnevast soome rahva keskel sündinud oma erilisuse ja jõutunde tõusust, samuti arusaamisest, millised hädaohud meie vabadust ähvardavad ja milliseid nõudmisi nende tõrjumine meie rahvale ja riigile asetab. Selle järele on praegusel soomlusliikumisel kaks suurt üldist soome-isamaalist sihti. See püüab soome-rahvusliku hariduse arendamisele iseseisvaks kultuurkujuks teiste rahvuslike haridusvormide kõrvale. Ja sellega kaasas tähib see tugeva Soome rahvariigi loomisele, kel on tahtmist ja võimet kaitsta ta piiridest väljajäänud soome rahva riismeid neid ähvardava rahvusliku väljasuremise vastu.*)

See vastupanek, mis osaks on saanud praegusele rahvuslikule liikumisele isegi soomekeelsete poolt, eriti pealinna kogunenud juhtival kohal oleva soome haritlaskonna seas, on vaid lisatunnistus sellest, kui sügavale meie maas on juurdunud rootsi võimu pärandus. Ei ole julgust võtta täit sammu edasi. Ja ometi on püsiv rahvus-

*) Selles suhtes on parimaks välissoomlaste alalhoidumise tagatiseks nendega elavate kultuursuhete alalhoidmine ja kultuurautonoomiliste võimaluste kasutamine, millised näivad kuuluvat igatahes tuleviku rahvusvahelise poliitika algpõhimõtete hulka, kusjuures eriliselt tähtis on see, et meie suur idanaaber neid põhimõtteid võrdlemisi avaral kujul tunnustab ja isegi teostab. Praegusel momendil on see välissoomlaste omarahvuse alalhoidumise võimaldajaks ja soodustajaks asjaoluks.

rahu Soomes võimalik vaid ühel tingimusel: soomluse asi tuleb viia õnnelikule lõpule. Miks ei peaks nüüd igal alal järjekindlalt viidama soomlusvõitlus lõpule, kuna muidu tõusevad uued tulevad soomlaste põlved järelejätud rootslaste eesõiguste, sulgude ja müüride vastu ja rahvusvõitluse takistatud, sunduslikult rahulikku edu takistav meeltetõus jätkuks aastakümnete kaupa? Nõnda tormavad eri mõtlemisviisid järsult vastamisi: ühelt poolt juhtiv soome haritlaskond, teiselt poolt tõusev intelligents ja selle kaasas maa-rahva tihedad read. Praeguses rahvusvõitluses rootslased on peasjalikult tagaseinas olevad statistid, kellele soomlusliikumine kuigi suurt tähelepanu ei pööra. See sihhib omad löögid soomlaste enestridadesse, sest seal otsustatakse küsimus.

Praegune soomlusliikumine on suure usu kuulutamine soome rahva väimlistele võimetele: ta võib, kui ta aga tahab. Täiesti ülekohtuselt on mõnede üksikute juhuste põhjal väidetud, nagu tahaks meie järsk rahvuslik suun end lahti öelda kõigest ühistööst Skandinaaviaga. Se nõuab ainult, et see ühistöö ei tohi jätkuda orjalisena ja ühekülgsena Skandinaaviale järeloomamisena, ja et see ei tohi sündida soomlusele häbistavail tingimusil.

On tõsi, et üks tegelik punkt eeskavas nõuab rootsi keele vahetamist keskkoolide esimesena võõrkeelena mõne suure kultuurkeele, näiteks inglise keele, mõnede arvates ka saksa keele vastu. Aga lapselik on väita seda ükski rootsi rahva vastu kavatsetud löögiks. Põhjuseks on lihtsalt see, et praeguse aja ühistöö rahvaste vahel asetab edasipüüdvale väikerahvale uusi nõudeid ka keelteoskuse suhtes. Inglise keel on teadupärast maailmakeel, millega läbi saadakse kogu maailmas, ka Rootsis, ja mille valdamine avab hoopis teistsugused võimalused meie rahvale, kui kitsama ulatusega rootsi keele mõistmine. Ja juba Snellman tõestas ligi üheksakümne aasta eest, et üldine rootsi keele mõistmine pole meie sugugi mingi absoluutne tarve, vaid et tema aset väga hästi võidakse täita mingi suure kultuurkeelega.

Aga peasjalikult sihhib praegune soomlusliikumine oma tegeliku töö meie riigi õnnetu, aastal 1919 algatud keeleseadusandluse uuendamisele. Juba selle aastaarvu nimetamine teeb teatavaks, et Soome maksev keeleseadusandlus teostus erilistes oludes. Meie vabadus sõda oli parajasti lõppenud, väerinnad meie poliitilises maailmas olid soomluse seisukohalt vaadates kõike muud, kuid mitte õnne-

likult kujunenud. Kurbade sõjaolude tõttu olid soomlased kahe teineteisele vaenulikus laagris. Oleks olnud ime, kui mitte rootslased, kes võitlustes venelaste ja revolutsinäärude vastu olid seisnud kodanlist ühiskonda alalhoidva soome elemendi kõrval, nüüd poleks osanud oma kasuks tarvitada kasulikku juhust kindlustada oma rahvusele tähtsamate eesõiguste püsiv säilimine põhiseaduse pühaduse abil.

Ja nii sündisid muuseas need põhiseaduse määrused, et soome ja rootsi keeled on vabariigi rahvuskeeled ja et riik peab soome ning rootsikeelse rahva hariduslikke ja majanduslikke tarbeid rahuldama samade printsiipide põhjal. Nii loodi Soome keelseadus ja selle vaimu põhjal korraldati riigi kesk- ning ülikoolid.

Kahtlemata peeti juhtival soomekeelsel poolel seda seadusandlust neis oludes kaunis kordaläinuks, sest ta kindlustas soome keele õigused kõige surve vastu. Ja sarnase seadusandluse soomlusele võiduks pidamine oli sel ajajärgul vast õigustatudki. Kuid soome seadusandjailt jäi arvestamata üks tähtis asjalugu: soomlus oli nii hoogsas arenemisjärgus, et juba mõne aasta pärast need seadused talle tähendasid ainult ahelaid, mis kütkestasid ta purskavat elujõudu. Soomlus ei soovinud omale enam kaitsemüüre, vaid õhku ja liikumist, olles seega sunnitud pidama maksvat keelseadusandlust ta aluspõhjast peale saatuslikuks eksituseks. Juhtivas soome haritlaskonnas kõneldakse veelgi heameelega „loomuliku arengu“ õnnistusttoovast põhimõttest ja seatakse ta aktiivse soomluse ja viimasest olenevate hädaohtude vastandiks. Muidugi oleks loomulik, vaba areng olnud kõige õnnelikum. Aga just seadusandlus ise asetas loomulikule arengule takistavad sulud. Nüüd on uue aktiivse soomluse asi need sulud murda, et vabalt võiks voolata soomluse jõgi ja kuu lutada viljakust Soomele.

On enesest selge, et soomlusliikumine, mis tähib soome rahvusriigi sünnile, pidas kahe rahvuskeele ja laiale ulatuva kahe keele tarvitamise määrusi takistuseks, mis tulevad esimesel võimalusel teelt koristada. On selge, et soomlusliikumine, mis püüab rikka ja kõrge soomerahvusliku kultuuri loomisele, pidas kurvaks eksituseks niisugust ülikooliseadust, mis tumeda tulevikuni kinnitas maa ainsasse riigiülikooli kaks ametlikku keelt. See eksitus pidi parandatama, luues ülikoolist soomestamise abil kõrgeim Alma Mater soomerahvusliku kultuuri esimeseks hellatajaks. Ja ime oleks olnud, kui sama soomlusliikumine poleks tähelepanu pööranud sellelegi meie praeguseid

rahvuslikke olusid iseloomustavale nähtusele, et rootsikeelsele rahval, keda on ainult 11% elanikest, oli ülikooli valmistavaist riigi õppeasutustest aastal 1920 27% käes, see tähendab: rootsikeelseid koole, nii et teiste sõnadega Soome riigi kulul ikka edasi valmistatakse rootsikeelseid haritlasi palju rohkem, kui seda eeldab rootsi rahvuse arv soomlastega võrreldes.

Küsimus rootsi haritlaste seisukohast Soomes on olnud päeva- korral Snellmani päevist saadik. Snellman ütles, et rootsi haritlastel tuleb võtta soome keel oma emakeeleks ja sulada soome rahvahõimu. Ta kujutles seda sündivat vabatahtlikult. Möödunud aastakümned on aga selle lootuse ja usu suuremalt jaolt valeks tunnistanud. Veel tänasel päeval on Soomes rootsi haritlasi palju rohkem, kui nõuab rootsikeelse rahva tarve, — ja suun ähvardab püsida samana. Seega toetub rootsi haritlaskond suurelt jaolt soome rahvale. Selle olukorra teeb rahvuslikule arengule kahtlaseks eriti see asjalugu, et võõrkeelne haritlaskond on suhteis maa elanikkude peaosaga, ta kultuuriga ja püüetega ikka edasi peaaegu samal seisukohal, kui Ehrströmi päevilgi, ja loeb end uhkelt rootsi rahvusse kuuluvaks.

Prægune soomlusliikumine ei tähi võõrkeelse ja -meelse haritlaskonna sunduslikku ümbersoomestamist. Aga ta peab mõistmatuks kasvatada Soomes riigi kulul jätkuvalt sarnast haritlaskonda rohkem kui vajab rootsikeelne rahvas. See on ehamõistlik sellegi pärast, et neid Soome riigi summast, mis sel kombel kuluvad üle mõõdukuse rootslusele tugele alla ajamiseks, hädatarviliselt vajatakse soome hariduse toetamiseks ja arendamiseks. Sellepärast nõuab prægune rahvuslik suun, et nii koolide kui ülikoolide õpetuse ning teiste hariduslikkude summade rootslastele ja soomlastele jagamisel tuleb juhtnööriks seada kummagi rahvuse elanikkude arv. Peaks selge olema, et siin küsimus ei ole rootslaste õiguste rõhumisest, vaid mõnede ajaloolisele arengule põhjenevate eesõiguste kaotamisest.

Väide, nagu sihiks prægune soomlusliikumine rootsi hariduse ja rootsi elanikkude Soomest väljatõrjumisele, on täiesti vale. Rahvussurvet, sihikindlat rahvuslikkude vähemuste pearahvusse sulatamist on küll veel tänapäevgi märgata Euroopa eri mais. Süütud pole selles suhtes põhjamaadegi riigid. Aga prægune soomlusliikumine on puhas sarnastest kavatsustest. Sest ta säilitab rootsikeelsetele elanikkudele võimaluse elada soome rahvuse kõrval rahvuslikule vähemusele õigusriigis sobivat omaelu omakeelsete alg- ja kõrgemate

koolidega ja ta enese seast tõusnud ametnikkudega, lubab lisaks arendada oma rahvuslikku haridust ilma mingisuguse surveavalduseta pearahvuse poolt. Sarnane olukord pole küll mitte lähedaltki nii hiilgav kui see, mis rootslusel on Soomes veel tänapäev. Aga see on niisugune seisukoht, mis on kohane väikesele rootsikeelsele rahvusvähemusele Soome rahvusriigis, mis kord saab olema.

Kas on aga oma eeskava teostamise võimalusi nüüdsel soomlusliikumisel, millele vist keegi ei taha keelata tähelepanemise ja tähtsa kultuurliikumise väärtust? Kuulun omalt poolt nende optimistide hulka, kes küsimuse jaatavalt vastavad. Praegusel hetkel on poliitiline seisukord Soomes küll veel sarnane, et soomlusel ei tule oodata rutulist võitu. Rootslased ja internatsionalismi teatud kombel tunnustav pahem tiib moodustavad Soome rahvasaadikute kajas, Eduskunnas, enamuse, ja andes pahempooltele mõnesugusis küsimusis tuge, võib rootsi erakond vastuteeneks kukutada iga katse kõigutada rootslaste eesõiguste müüre. See asjalugu on vist omalt poolt mõjunud, et soome kodanliste erakondade juhid, rootsi erakonna ikka sügavemale pahempoolsete sülle vajumise takistamiseks, on omalt poolt püüdnud takistada järsu soomluse võidule pääsemist omis erakondades. Aga võitlusvendluse jätkumine pahema tiiva ja rootslaste vahel, kuna viimased esindavad peasjalikult äärmist paremat tiiba, rahauhimikihti, ei või kaua kesta, see peab varem või hiljem hukkuma oma enese loomuvastassusse. Lisaks ei puudu näiteid, mis ennustavad, et vähehaaval pahempoolgi keskel hakatakse hindama soomlusliikumist kui kogu soome rahva asja *).

Kui ei peaks tõestuma üks või teine neist oletusist, ei ole sellest hoolimata soomlusliikumise seisukord veel lootusetu. Ta sihib praegu oma tegevust kõigi kolme soome kodanlise erakonna piiridesse ja püüab omi aateid neis maksma panna. Võitlus nõndanimetatud „loomuliku arengu“ ja aktiivse soomluse esindajate vahel möllab parajasti suure hooga neis erakondades ja paistab tõenäolik olevat, et juhtiv seisukoht peagi siirdub viimaste kätte. Soome erakondade tahtepuudus

*) Siin oleneb tulevikus väga palju Soome erakondade omavahelisest läbisaamisest ja vastutulekust teineteisele. Kui Soome kodanlised erakonnad tuleksid tarvilikul määral vastu Soome sotsiaaldemokraatidele nende ühiskondlikuis nõudmistes, siis tuleksid need loomulikult rohkem vastu kodanliste erakondadele puhtrahvuskultuurilisis küsimusis, ega tarvitseks sel korral enesele tuge otsida rootslastelt. Siis võiks tekkida Soomes suur soome rahvuslik koalitsioon, mis edustaks kogu soome rahvast ta ühispuudeis.

ja saamatus soomluse asja edendamises on möödunud aastail sundinud erakondadest eemale jääma laiemaid ja laiemad rahvakihte. Kui erakonnad kord otsustavalt omaks võtavad soomlusliikumise rahvuslikud sihid, siis on tõenäolik, et erakonnad leiavad rahva seas palju soojemat poolehoidu ja kõik koos saavutavad enamuse eduskonnas. Sel päeval, mil nõnda sünnib, on soomlusvõitlus lõpulikult otsustatud ja soomluse absoluutne võit kindel.

Lõppeks tahaksin veel tähendada praeguse soomlusliikumise ühele omadusele, mis ei või olla tähelepanu äratamata siin pool Soomelahte. Eestis on mitmel korral imestusega ja õigustatud meelepahaga märgitud see külmus, millega soome tooniandev haritlaskond on suhtunud vennasrahvasse. Seda kahjatsemisväärilist asjaolu ei või seletada muuga, kui et soome silmapaistev haritlaskond elab veelgi Skandinaavia võlvuses sel määral, et ta on skandinaavsem kui Skandinaavia ise: ta unustab, et lõunaski on maa ja lisaks veel Soome enese vennasrahvas. Praegune soomlusliikumine tähendab seski suhtes tõusu valitseva mõtlemisviisi vastu. Ta on pärit soome rahvast enesest, samast rahvast, kes kümne aasta eest saatis omi poegi sadade ja tuhandete kaupa siia poole Soomelahte võitlema Eesti vendadega külg külje kõrval. Praeguse soomlusliikumise kõige ärdam soov ja püüe on selle pärast, et vennasrahvad Soomelahe mõlemal kaldal õpiksid tundma teineteises kõige kindlama sõbra niihästi hädaohu hetkel kui ka argipäeva töis ning toimetuses, ja et nad õpiksid ühes seisma ja ühes ehitama — sest neis kahes rahvas ja nende ühistöös asub tähtsaim soome hõimu õnneliku tuleviku lubadus.

KIRJANDUSEST.

DET NYA ESTLAND, dess land, folk och kultur (Uus Eesti, selle maa, rahvas ja kultuur), Stokholm, 1928, Åhlen ja Åkerlundi kirjastus, 239 lhk., hind 4 krooni 50 ööri Rootsis, 5 krooni Eestis.

See raamat ilmus Rootsis Eesti vabariigi 10. aastapäevaks. Ta kuulub igatahes sel puhul ilmunud kirjanduse parimate teoste hulka, olles esimeseks vaba Eestit esitavaks koguteoseks Rootsi, üldiselt Skandinaavia lugijale publikule, ühtlasi ka skandinaavia keeli oskajaile ~~kogu maailmas~~, eriti aga Soomes.

Sissejuhatus on kirjutatud endine Eesti esindaja Skandinaavia riikes hra E. Virgo, märkides mõningaid huvitavaid üksikasju Rootsi-Eesti suhetes, peajasjalikult diplomaatlikul alal. Ses pole aga käsitatud

kõiki Rootsi-Eesti kultuursuhteid. Seda puudust ei kaota ka kõik järgnevad artiklid, kus küll üksikjuhuseil kõneldakse Rootsi-Eesti suhetest, kuid siiski võrdlemisi möödaminnes.

Eesti skandinaaviasõpruse ja kultuursidemete selgema toonitamise kõrval oleks pidanud aga ka kahtlemata Eesti soome-ugrilist algupära ja soome-ugrilisi sümpaatiad rohkem toonitama, eriti allakriipsutades, et see pole vastolus meie skandinaaviasümpaatiatega, vaid ennem toetab neid, sest meie lähem soome vennasrahvas kuulub igatahes väga suurel määral Skandinaavia kultuurpiirkonda, kuna aga Ungari ja Rootsi vahel on juba kauemat aega valitsenud ja valitseb praegugi soe sümpaatia, väljendudes eriliselt Rootsi-Ungari ühingu tegevuses Stokholmis. Muinasajal on aga Skandinaavia mõju ulatanud isegi sūrjäänideni (Biarmia).

J. Kentsi artikkel „Maa ja rahvas“ pakub ilusa ülevaate küsimuse kohta, hariliku lugija jaoks vahest ehk isegi liiga teaduslik-geograafilise.

H. Moora „Eestlaste ajalugu“ on samuti huvitavalt ja asjalikult kirjutatud. Selles on aga Rootsi ajast juttu kõigest umbes 25 real, ja needki on pühendatud suuremalt osalt poliitilistele küsimustele. „Vana häd Rootsi aega“ nimetavad küll teistes artiklites Virgo, Laamann ja Prümmel, kuid selle aja reaalselt sisu oleks pidanud kahtlemata H. Moora kirjeldama. On ju raamat kirjutatud rootslaste jaoks! Ka jätab Moora nimetamata, et esimene Eesti välissaatkond just Rootsi saabus (Virgo nimetab seda mujal).

Ebatäpne on H. Moora poolt ka see, et maailma sõja algul „Eesti“ nime tarvitamine üksvahe keeldud oli: see öeldakse küll varemini olnud, kõige kangema venestuse aegu.

Ed. Laamani „Iseseisvusaeg“ on õieti poliitilise takti mõttes kõige parem kirjutis. Selles on väga õrnalt puudutatud isegi Balti-Skandinaavia riikide liidu mõtet, märkides, et eeldused selle teostamiseks asumiseks Pariisi rahukonverentsi liigete soovitusel puudusid Skandinaavia pool.

Ado Anderkopi „Eesti riigikord“ on õige üksikasjaline, kahtlemata väga huvitav riigikorra peensusist huvitatuile poliitikuile, teistele vähem. Puuduvad uemad andmed, mida oleks võidud väga kergesti juure lisada.

M. Martna „Poliitilised parteid“ on palju objektiivsem ülevaade, kui see, mis temalt omal ajal ilmus koguteoses „Eesti“. Selles oleks aga heameelega näha tahtnud mõndakümmend rida meie poliitiliste

parteide ajaloo kohta. Ka puudub rahvaerakonna sisuline karakteristika. Ka rootslaste poliitilise esituse ajaloo kohta oleks võinud mõni rida olla — see oleks kahtlemata rootslasi huvitanud.

Veneaegsed karistusekspeditsioonid olevat M. Martna arvates tegutsenud mõisnikkude salajasel juhtimisel. Mitte ainult salajasel!

R. Kangro-Pooli kultuurelu ülevaade on ka omast kohast huvitav, kuid kutsub esile kõigerohkem üksikmärkmeid. Selle andmed ulatuvad kõigest 1925. aastani!

Akadeemilisest Kirjandusühingust kõneldes (rootsi tõlkes förbund — liit!) on nimetamata selle kunstiosakond. Eesti Üliõpilaste Seltsist kõneldes on nimetamata, et tema on esimese Eesti lipu omanik ja et tema vilistlaskogu Eesti riigi loomisel ja edaspidisel valitsemisel on õige märgatavat osa etendanud. Eesti Rahva Muuseumist ja rahva- viiside kogumisest kõneldes on nimetamata dr. O. Kalda teened neil alul. Hoopis nimetamata on vabaõhumuuseumi kavatsused. Laulu- laenudest Soomest kõneldes on nimetamata Eesti hümn. Teatrist kõneldes on nimetamata Hommikteater, Töölisteraater, pea täielikult ka maanäitelavad. Kirjanduse algusest kõneldes on nimetamata Rootsi kaasabi, näit. kas või piibli tõlkimise asjus. Kalevipojast kõneldes on nimetamata suurearvulised tõlked. Noor-Eesti juhtivate jõudude hulka on arvatud Suits, Tuglas, Aavik, puudub Ridala ja Linde. Nimetamata on J. Aaviku puhul keeleuuendus.

Et R. Kangro-Pool kultuurelu ülevaates karskusliikumist ei puuduta, on seletatav tema isikliku antipaatiaga karskusliikumise vastu, olgugi et karskusliikumine on meil kultuuriliselt ja Eesti välis- tutvustamises õige suurt osa etendanud, igatahes suuremat, kui ükski muu vahahariduslik liikumine, eriti meie kultuursuhetes Rootsiaga.

Nimeta artikkel „Rahvusvähemustest“ annab õige hea ülevaate muu seas vähemusrahvuste kultuurautonoomiast, toonitades selle täht- susest esimesena omalaadilisena seadusena kogu maailmas.

Upsala rektori Gideon Danelli „Eesti rootslased“ pakub õige huvitava ja Eestile sümpatiseeriva ülevaate Eesti rootslastest, nime- tades neid elavaks vahelüliliks Eesti ja Rootsi vahel. Kirjutist ilustab hulk Stokholmi Põhja Muuseumi direktori dr. E. Kleini huvitavaid pilte Eesti rootslaste elust, ühes pikemate seletustega.

Viimasena kirjutab J. Prümmel „Supluskohtadest“, milline artik- kel ei jäta oma ameerikalikkuse poolest palju soovida. Ainult nii palju võiks öelda, et selles on nimetamata jäänud sisemaalised suvitus- kohad, nagu Pühajärv, Saadjärv jne.

Teose välimus on soliid, paber hea, kaas kuuevärvilise Eesti vapiga illustatud. Teksti illustreerivad üks kaart ja 113 pilti, neist 17 Eesti tegelast, 17 inimrühma (tööl, rahvatantsudel jne.), 22 maastikku, 57 elutust, varemeid, mälestussambaid jne. Piltide valik on hea, annab õige kujuka graafilise pildi Eestist.

Olen eelpool esitanud mõningad selle raamatu puudused. Lähemalt tutvunedes aga selle välja andmise ja kokkuseadmise raskustega peab õieti siiski rahul olema sellegagi, et neid puudusi mitte rohkem pole.

Üldkokkuvõttes on raamat üks parimaid Eesti välistutvustamise alal. Teda võib julgesti soovitada kõigile rootsi keelt oskajaile ja õppijaile Eestis, Soomes ja mujal, seda enam, et ta on keeleliselt kergesti loetav.

See raamat tarvitseks aga kindlasti täiendavat teost, mis käsitleks erilisel Eesti-Rootsi, üldisemalt Eesti-Skandinaavia suhteid kõigil kultuurelu aladel, mida käsitletavas koguteoses on siiski vähe puudutatud. Eriti tuleks sellele mõelda praegu Eesti-Rootsi sümpaatiate arenemise ja arendamise ja riigipeade vastastikkuste külastuste ajal: moment selleks oleks kohaseim!

Villem Ernits.

Andres Pranspill: AMEERIKA ANTOLOOGIA.

Autori kirjastus, Tartus 1928, 520 lhk., hind 250 senti.

Oma nimele vastavalt on selles raamatus ja tema saamisloos väga palju ameerikalikku. Ameerikalik, õigemini küll mitteharilik on selle odavus suurusega võrreldes, ameerikalik, Eestis enneolematu oli reklaam, mis selle raamatu hääks tehti, ja teatavas mõttes ameerikalik oli ka selle suure raamatu menu. Kõige ameerikalikum oli aga see visadus, millega teatud ameerika kooli saanud eesti puusepp-ajakirjanik Andres Pranspill selle antoloogia väljaandmiseks tarvilikke võimalusi soetas, milleks tal mitte üks aasta ei kulunud. Saavutus oli jällegi ameerikalik: 1500-dollariline, üle poolemiljonisendiline kirjastustoetus üleilmselt tuntud Carnegie Institution'ilt!

Loomulikult on ameerikalik ka selle raamatu sisu, ja seda õieti hääs mõttes.

Ameerikat nimetatakse uueks maailmaks, ja niisugusena sisaldab ta eneses pea kõike kujutletavat, kõige paremast alates kõige halvemani. Sellest aineküllusest sihitikke valikuid tehes võib saada Ameerikast

väga mitmesuguseid käsitusi, eitavaid ja jaatavaid. Ja peab tähendama, et üldiselt ollaksegi kalduv Õhtu-Euroopas ja ka meilgi just Ameerika elu eitavaid külgi nägema, nagu mingisuguseks vastutsuks või kättemaksuks selle eest, et Euroopas paljudki Ameerika elu häädused ja mõnusused puuduvad. Loomulikult saadakse Ameerikast sel kombel eitav pilt, mis Ameerika elu tõeludele tihti päale kaugeltki ei vasta.

Andres Pranspilli „Ameerika antoloogiat“ sellelt seisukohalt hinnates peab tunnistama, et tema on teinud oma valiku jaatavalt, Ameerikat pooldavalt, häätahtlikult hindavalt seisukohalt. See hindamislähtekoht ei ulatu aga liialdatud tendentsilikkuseni. Ei saa keegi öelda, et Ameerikas poleks seda hääd, millest kõneleb „Ameerika Antoloogia“. Küll saab aga öelda, et Ameerikas on mõningaidki pahesid ja puudusi ja neid kajastavat kirjandust, mida aga ei leidu „Ameerika Antoloogias“. Nii on selles esitamata Upton Sinclair, Sinclair Lewis ja teised üleilmliselt tuntud Ameerika pahede paljastajad — asjaolu, mida on teatud õigusega Pranspillile ette heidetud, kuigi näited nende teostest Pranspilli valikuga põhimõtteliselt ja toonilt poleks kõige paremini sobinud. Üldiselt kokkuvõttes aga peab siiski ütleva, et hääduste ja puuduste suhe Ameerika tegelikus elus tundub olevat umbes samasugune nagu Ameerika kinoromaanides: häädus on ülekaalus ja võidab pea alati lõpulikult.

Andres Pranspilli antoloogia pole mitte puhaskirjanduslik, vaid õigemini kirjandusühiskondlik. Seda on talle etteheidetud puhaskirjanduslikult seisukohalt, kuid selle antoloogia lugejate enamiku seisukohalt on see siiski paremus, sest see võimaldab igatahes täielikuma kujutluse ameerika vaimust, mille pääavaldusalaks polegi kirjandus, kuigi ka viimase tähtsus pole nii väike, nagu paljud tahavad arvata.

Oma antoloogia alguseks ei oleks autor tõepoolest midagi majesteetlikumat võinud valida, kui seda on jõulisima ameerika kirjaniku Walt Whitman'i „Salut au monde“ — tervitusi maailmale. See kümneleheküljeline luuleteos tuletab tahtmatult meele Dante „Jumalikku komöödiat“, millega on võrreldav ta sisemine haaravus, küll mitte kosmilises, kuid igatahes ülemaakeralises mõttes. Jääb mulje, nagu poleks selles tervituses unustatud keegi, ei ükski maa, ei ükski rahvus, elukutse, ilmavaade, isegi mitte ükski saatuse, kõige kurvemgi mitte. Ka „visaloomuga eestlasele“ saadab ameerika elujõuprohveta oma tervituse.

Ühiskondlikuna mõtlejana on Andres Pranspill asetanud esikohale New-Yorgi Columbia ülikooli presidendi Nicolas Murray Buttleri —

mehe, kelle nime ümber on Ameerikas väga ägedaid lahinguid löödud. Sellele mehele on kahtlemata omane „lahtine mõistus“ ja tema avarad vaated haridusküsimusile pakuvad suurt huvi, kuid sellel väga lugupeetud mehel on siiski iseäraldusi, mis on Ameerikas määratumateks sõnalahinguteks põhjust annud. See mees kuulub nimelt „isikuvabaduse“ pooldajate hulka alkoholitarvitamise suhtes, olles üheks ameerika keeluseadusvastaste ideeliseks juhiks. See asjaolu mõjub muidugi väga paljude juures segavalt selle mehe olemuse ja teenete hindamisel. Ka käesolevas raamatus avaldub see moment ühes muude vastuvõtmatute mõtetega artiklis: „Sõnavabadus ülikoolis“, mille ärajätmisel oleks saavutatud Butlerist igatahes ühtlasem ja meeldivam pilt.

Harilikult arvatakse, et Ameerika elu on väga realistlik, et seal puudub romantika. See arvamine on muidugi ekslik, sest romantika oleneb inimese põhiloomusest ja tungib esile igal pool, igasugustes tingimustes, Ameerikaski, omandades isegi teatud „ameerikaliku“ iseloomu. Selles võivad lugeja veenduma panna mitmedki ilukirjanduslikud palad selles antoloogias.

Osa ilukirjanduslikke artikleid on enam realistlikku laadi. Eriliselt huvitavad on siin Edgar Lee Mastersi „Spoonjõe laulud“, millistes kõneldakse õige varjamatult muu seas Ameerikas siiski mõnel juhul õige teravaltki esinevast sotsiaalsest viletsusest, mille vastukõlasid leidub mõnes muuski palas.

Luuletuste tõlked on keeleliselt enam-vähem vastuvõetavad, nagu Pranspilli kirjutised üldiselt, väljaarvatud üksikud keelevead. Pranspill ei poolda igatahes kuigi kaugele minevat keeleuuendust, kuid pole omas keeles ka liiga konservatiivne. Igatahes on uuem Eesti keelekultuur Pranspilli eemalolijana vähem riivanud, kui tarvis oleks olnud. Stiililiselt on muidugi võimata kõiki alguskeele varjundeid edasi anda, kuid ühtlasi on kindel, et seda võidakse siiski märksa paremini teha. A. Pranspilli luulestiil pole igatahes senni mitte palju üle harilikkuse jõudnud.

Ameerika kirjandust esitades pole Pranspill unustanud ka indiaanlaste ega neegritegi oma, mis tohiks olla võrdlemisi suureks uudiseks eesti kirjanduses, kuigi mitte vahest absoluutseks. Indiaanlaste rahvaluule on esitatud 8 loodusvärske muinasjutuga, pääle selle Longfellow „Hiavatha“-nimelise kuulsa indiaanlaste eepose algusega, millises tarvitusel „Kalevala“ eeskujul sama värsimõõt, nagu „Kalevipojaski“. „Hiavatha“ väariks kahtlemata head täielikku tõlget eesti keelde.

Ameerika sotsiaalolusid, õigemini sotsiaalilmavaadet käsitleb terve rida kirjutisi Emersonilt, Lincolnilt, Rooseveltilt ja teistelt. On esitatud isegi Wilsoni vaated ta enese loodud Rahvasteliidu kohta, millest aga ameerika rahva enamus ja valitsus omas poliitilises egoismis ja lühinägelikkuses on hiljemini teatava määrani eemale jäänud.

Töölisprobleeme käsitlevad artiklid terasekuningalt Carnegieilt, endiselt Ameerika Töökõderatsiooni esimehelt Samuel Gompersilt ja õlikuningalt John D. Rockefeller nooremalt. Need artiklid esitavad vaateid, mis meil senni väga vähe tuntud ja mis meie praegustesse oludesse võrdlemisi vähe sobivad, meie tööliskonna madala ainelise järje ja mõlemapoolse terava vahekorra tõttu tööandjatega, kuid millistel on meie jaoks siiski suur väärtus mitte väga kauge tuleviku tähistena, sihiks „uue õigluse ja vennasuse vaim kapitali ja töölise vahel,“ nagu ütleb Rockefeller noorem.

Biograafilisi kirjutisi on esitatud Franklini, Edisoni ja Labhami kohta, viimane ameerikaliku miljardäriks saamise prototüüp.

Ameerika ajakirjandusele on pühendatud paar artiklit, andes õieti sümpaatse ülevaate soliidist ameerika ajakirjandusest ja selle kõrgele arenenud tehnilisest korraldusest ja mõningaistki kõrgeist põhimõttest, vastandina meil palju üldisemalt tuntud ameerika sensatsioonajakirjandusele.

Üldise hinnangu Ameerika kohta annab kauaaegne Harwardi ülikooli president Charles William Eliot, kes peab Ameerika rahvusvahelisteks üldkultuurilisteks teeneteks rahu kindlustamist, usuvabadust, üldist hääleõigust, rahvastevabadust ja majanduslikku jõukust. Poleks see artikkel kirjutatud mitte enne 1894. aastat, vaid meie ajal, siis oleks keeluseaduslane Eliot kindlasti ka keeluseaduse Ameerika rahvusvaheliste üldkultuuriliste teenete hulka arvanud, ja seda täie õigusega. — Üldise Ameerika hinnangu annab ka Pranspill ise omas lõppartiklis. Kogu antoloogia sisuga kokkukõlas on seegi positiivne, kuigi omalt väljendusvormilt soovida jättev.

Kõik sotsiaalküsimusi käsitlevad artiklid selles antoloogias pakuvad meile erilist huvi just sellepärast, et nad kajastavad nüüdismaailma kõige vanema demokraatia poolteisesajandi kestel kristalliseerunud proovitud vaateid ja käsitusi, mis on saanud Ameerika kodanikkudele juba pea üldiseks vaimliseks varanduseks, välja arvatud hilisemad sisserändajad, kuid millised tunduvad meie rahva enamusele siiski tuleviku ilmavaate ideaalina. Sellepärast tuleb soovida, et nendega

tutvuneks igäüks, kel vähegi võimalik, sest see oleks heaks kodaniku-kooliks igäühele.

Raamatut ilustab 35 pilti, neist 15 Ameerika tähtsamaid tegelasi (Theodore Roosevelt 9 eriülesvõttes), pilte New-Yorgist ja Ameerika ajaloost, ja 8 Ameerika kunsti parimate teoste reproduktsiooni. Nende kommenteerimiseks oleks sobinud väike artikkel Ameerika kunstist. Ka poleks üleliigne olnud mõni kirjutis Ameerika eestlastest ehk Ameerika eestlastelt, peale juba nimetatud Pranspilli enese oma.

Üldiselt võttes tuleb „Ameerika Antoloogia“ tunnustada üheks väärtuslikumaks väliseesti lisanduseks üldeesti kultuurile. E.

TEATEID HÖIMURAHVASTE ELUST.

EESTIST.

Esimehe hõimupäev Eestis korraldati Soome eeskujul 26. ja 27. jaanuaril s. a. Selle korraldamine pörkas aga kokku mitmesuguste raskustega: külm ja gripp takistasid seda mitmel pool, samuti mõni muugi põhjus. Siiski on üldiselt võttes hõimupäev võrdlemisi hästi õnnestunud. 18-da märtsini on tagasi saadetud ankeetlehti 338 koolist, millistes korraldati aktuseid kokku 23.970 õpilasele ja 25 hõimupäeva 1863 ostvõtjale.

Vastavalt küsimuslehele on 209 kooli saatnud õpilaste kaudu kogutud andmeid väljarändajate kohta omas piirkonnas, kelle koguarv on 6948. Ka on teateid väljarändamise kohta üksikutesse maadesse, isegi sadu täpseid väliseestlaste aadresse. Näib, et väljarändamine pole sündinud kaugeltki ühtlaselt üle riigi, vaid väga ebatasasel: tuleb ette kooliringkondi, kust õpilased ei tea ühtegi väljarändajat, teistest teatakse aga kuni 180 väljarändajat, võrreldes 60 õpilasega koolis.

Hõimutoimkondi on asutatud 6-s koolis.

Liivi rahvamaja heaks on kogutud 85 koolis kokku 301 krooni 71 senti, ühes koolis senni kõige rohkem 15 krooni 35 senti. Kui kõigis koolides oleks kogutud liivi rahvamaja hääks samal määral toetusi, alates kas või ühest sendist, siis võiks kogu toetuste arv ulatuda üle poole miljoni

sendi, ja see oleks tunduv toetus liivi rahvamaja ehitamiseks.

„Eesti Hõimu“ on tellitud 51 kooli kaudu 97 eks., „Väliseestlast“ eraldi 35 kooli kaudu 89 eks. Seda on aga vähe!

Hõimujutlusi peeti 27. jaanuaril ka kirikuis, nagu seda soovitasid kogudustele piiskop ja metropoliit, samuti ka usuteadlaste konverents, kes pidas omi koosolekuid mõni päev enne hõimupäeva.

Hõimupäeva pühitsesid ka mõned organisatsioonid, kuid suurem hulk jättis hõimupäeva pühitsemise edaspidisteks aegadeks, samuti nagu kaitsevägi, kes on põhimõtteliselt valmis hõimupäeva pühitsema.

Hõimupäeva puhul ilmusid vastavad kirjutised ajalehtedes, eriti „Pühapäevalehes“ ja „Vabaharidustöös“ ja erilisena lisalehena karskuslehtedes. Hõimupäeva materjalina saadeti suuremal hulgal laiali „Eesti Hõimu“ nr. 4 1928. a. ja nr. 1 1929. a., mõlemad ühes „Väliseestlastega“. See andis teatud hoogu nende tellimisteks.

Kahtlemata on paljudel koolidel veel saatmata teated hõimupäevade pühitsemise üle, teistel on hõimupäev üldse pidamata, mida oleks soovitatav teha edaspidi, kui külm aeg ja haigused lõpevad. Igatahes tuleks seda teha enne kevadet, saates ühtlasi selle kohta „Eesti Hõimule“ vastavalt täidetud ankeetleht, et võiks avaldada k. a. viimases „Eesti Hõi-

mu" numbris täieliku ülevaate esimese eesti hõimupäeva üle, ületata- vaks eskujuks tulevaastaseks hõimupäevaks.

SOOME SÕPRUSÕHTU

korraldas Tallinnas NMKÜ haridus- osakond 9. II s. a., Eesti kunstinäi- tuse avamispäeval. Avasõnad ütles hr. G. Ney. Huvitava kõnega Soome maalikunstist esines Soome suure rahvustegelase J. V. Snellmani poja- poeg mag. T. Snellman, Soome saat- konna sekretär. Ka esitas hra Snellman Soome muusikat viiulil ja hra Tenno Vironi Soome laule, mil- lele järgnes Soome filmi vaatlemine. Lõpusõna ütles hra G. Ollik, tooni- tades esimese Soome sõprusõhtu häääd kordaminekut ja südamlikkust. Helsingi saadeti tervitustelegramm.

Eesti vabariigi 11. iseseis- vuspäeva

pühitseti tänavu aasta külma ja hai- guste tõttu vaikselt, ilma väliste pa- raadideta. Peeti üksikuid aktusi ja pidustusi ka Välis-Eestis, eriti Eesti saatkondades. Tallinna Noortemeeste kristliku ühingu korraldatud aktusel kõnelesid mitmed välisriikide saadi- kud Eestis, nende seas Soome ja Ameerika saadik.

Soome hõimupäeva

pühitseti tänavu Soomes Kalevala päeval, 28. veebruaril, ehk soovi jä- rele 24. veebruaril, Eesti vabariigi aastapäeval. Selleks päevaks anti välja Soomluse Liidu poolt eriline programmivihk, milles on esimesena pikem kirjutus hõimuaatetest Eesti saa- dikult A. Hellatilt.

Helsingis peeti Eesti vabariigi aastapäeval ülikoolis suurepärase ak- tus, kuna kogu linn oli lipuehtes.

Kalevala päeval peeti Kalevala seltsi pidulik koosolek, milline valis prof. M. J. Eiseni Kalevala seltsi auliikmeks.

Soome keele õpetus levib Eesti koolides.

Lisaks „Eesti Hõimus“ nr. 1, lhk. 31 avaldatud ülevaatele on toimetu- sele teatavaks saanud, et soome keelt õpetatakse veel Haapsalu, Rakvere ja Tartu seminaris ja Tartu tütarlaste gümnaasiumis. Oleks soovitav, et tei-

sedki soome keele õpetust korralda- jad koolid ja asutised või isikud sel- lest teataksid „Eesti Hõimu“ toime- tusele, täielikumana ülevaate saami- seks.

Ungari rahvuspüha puhul 15. märtsil s. a. korraldatakse Fenno- Ugria poolt hõimuaktused Tallinnas ja Tartus. Võimalik, et samal päeval peavad hõimuaktusi ka mõned koolid, kus see senni pidamata.

Fenno-Ugria neljas asemik- kudekogu

oli kokku kutsutud Tallinna 10-ks märtsiks s. a. Kanti ette Fenno- Ugria läinud aasta tegevuse aruanne ja võeti vastu tegevuskava eelole- vaks aastaks. Täielikumalt edaspi- distes „Eesti Hõimu“ numbrites.

SOOMEEST.

Eesti Büroo Soomluse Liidu juures

avaldab pr. Vesterise juhatusel õige agarat tegevust, eriti Soome ja Eesti suvekohtade vahetusel ja ekskursioo- nide korraldamisel Eestisse, millistel aladel töötavad Eesti bürooga käsi- käes vastavad organisatsioonid Ees- tis, Fenno-Ugria, Soome-Eesti-Ungari Liit ja Üliõpilaskonna välistoimkond.

Eesti büroo tegevuse üle loodame edaspidi põhjalikumalt kirjutise aval- dada pr. Vesteriselt. Eesti büroo aadress on Helsingi, Aurorankatu 7, Eestin toimisto.

Eesti kunstinäitus Soomes leidis väga elavat vastukõla Soome kunstiringkondades, seltskonnas ja ajakirjanduses. Arvustus märkis põ- liste rahvuslike traditsioonide vä- hesust eesti kunstis ja selle lähemaid suhteid Euroopa moodsa kunsti voo- ludega Soome kunstiga võrreldes. Kunstiteoseid osteti Soomes palju rohkem, kui harilikult Eestis, esime- sena Soome presidendi L. K. Relan- deri poolt. Üldiselt ulatuvat ostude arv 40-ni, kogusummas umbes ½ mil- joni sendi ulatuses. See on tunduv toetus eesti kunstile, ühtlasi aegade kestes püsiv mälestus eesti kunstist Soomes.

Eesti rahvakunsti näitus leidis Soomes samasuguse sõbraliku vastuvõtu nagu kunstinäituski.

UNGARIST.

Kalevipoja ungarikeelne tõlge

ilmus dr. Aladár Báni poolt La Fontaine-nimelise kirjandusseltsi väljaandel selle aasta algul. Selle Ungari-Eesti lähenemises nii tähtsa sündmuse kohta avaldame pikema artikli järgmises „Eesti Hõimu“ numbris.

Eesti hõimupäeva vastukaja Ungaris.

Eesti hõimupäeva puhul ilmus Ungari lehtedes peajaslikult prof. S. Csekey hoole tõttu hulk pikemaid ja lühemaid kirjutisi, millised saatis kõikidele Ungari ajalehtedele Ungari haridusministeeriumi ajakirjandusosakond. Need kirjutised vaimustasid muu seas Ungari luuletajat Menyhért Kissi luuletise loomiseks, millise tõlge on avaldatud käesoleva numbril alguses.

Eesti Hõimupäeval teatas Ungari raadio saatejaam üle terve Ungari sellest, mis samal ajal Eestis sündis.

Kuuldavasti kavatsevat tuleval aastal Ungariski hõimupäeva korraldama hakata.

Ella Maasingi kontsert Budapestis.

Budapesti vabäilikooli kutsel esines lauljanna Ella Maasing kontserdiga klaverikunstniku A. Sebestyáni saatel 20. veebruaril ülikooli suures saalis, mis oli viimse platsini täidetud. Eesti laulukunstist ja lähenevast Eesti iseseisvuspäevast kõneles dr. Aladár Bán, ühtlasi lauljannat soojade sõnadega tervitades. Samal õhtul esines jaapani prof. Imaoka kõnega jaapani perekonnaelust, udupiltidega. Ka esitati ungari laule.

Peale kontserdi oli pidulik koosviibimine Ella Maasingi auks, soojade kõnedega rohkearvulisel osavõttel. Ungari ajalehed avaldavad pr. Maasingi esinemise üle väga kiitvaid arvustusi.

Turaani seltsi Eesti õhtu.

Eesti iseseisvuspäeva puhul pidas Turaani selts Budapestis piduliku koosoleku 21. veebruaril s. a. Koosoleku avas abiesimees Alajos Paikert mõjuva kõnega hõimurahvaste kokku-

kuuluvusaate tähtsusest ja Eesti vabadusvõitlusest. Dr. A. Bán kõneles eesti kirjanduse üleilmilistest väärtustest, peatudes peajaslikult eesti rahvaluule ja Kalevipoja juures, eriliselt märkides selle viimase ungarikeelse tõlke ilmumist. Eesti kunstkirjandusest nimetas dr. Bán Eduard Vildet, Gustav Suitsi, K. E. Sööti ja teisi. Kõige rohkem olevat Eestis siiski arenenud rahvaluuleteadus (Hurt, Eisen j. t.). Lõppeks esitas baroness Rózsi Nyegre Szentkereszty mitu ilusat eesti luuletist Aladár Báni tõlkes, Kreutzwaldi, Sööti, Anna Haava ja Suitsi lauludest. Õhtul viibisid Eesti konsul Budapestis, ministriproua Ella Maasing Eestist ja Ungari parim seltskond. Riigivanimale saadeti tervitustelegramm. Flenno-Ugria tervituse esitas esimees.

ROOTSIST.

Jaauari lõpul külastas Stokholmi Tartu Ülikooli professor dr. S. Csekey, esinedes seal loenguga Ungari-Rootsis Ühingus. Ka külastas prof. Csekey Upsalat, esinedes seal õigus- ja riigiteadusühingute ühisel koosolekul loengutega Eesti põhi-seadusest. Prof. Csekeyle sai Rootsis osaks väga soe vastuvõtt, kuna ajalehed avaldasid jutlemisi temaga ja ta loengute referaate.

VENEMAALT.

Jõuluvaheajal viibis prof. J. Mark Leningradis ja Moskvas Venemaa soome-ugri rahvaste keeltega ja kirjandustega tutvunemas. Tagasi tulles tõi ta Tartu Ülikoolile ja Tartu Eesti Rahva Muuseumile üle paarisaja viimasel ajal Venemaal ilmunud raamatu, peajaslikult mitmesugustes soome-ugri keeltes. Prof. Mark esineb kõnega Tartus edaspidi korraldataval hõimuaktusel ja avaldab „Eesti Hõimus“ kirjutise omast reisisist ja Venemaa soomeugrilaste praegusest kultuurilisest seisukorrast.

ČEHOSLOVAKKIAST.

Tagasisõidul Ungarist peatus pr. Ella Masing ka Pozsonyis. (Pressburgis, čehi k. Bratislavas), esinedes Eesti iseseisvuspäeval siinsetele rohketele ungarlastele ja teistele

hästi kordaläinud kontserdiga, mis leidis kiitust niihästi ungari kui ka saksa ajalehtedes. Pärast kontserti korraldati pr. Masingi auks piduõhtusöök hulga vaimustatud kõnedega ungari ja soome keeles.

Pozsony'i ülikooli raamatukoguhoidja hra O. Feigler on väga huvitatud Eestist ja õpib praegu eesti keelt. Ta on varemini ühel Eestiõhtul K. E. Sööti üle pikema kõne pidanud ja selle täielikult kohalikus ungarikeelses lehes avaldanud. Ta saatis sellest läinud suvel iluköites eksemplari K. E. Söötile ungari õpe-

tajanna neiu Maria Kovarik'iga, kes Eestit ja Soomet külastas.

LIIVIST.

Liivi haridustegelane Vaalgamaa-Volgonski viibib praegu Soomes keelt õppimas ja soome kultuuriga tutvumas. Ta esines tervitusartikliga liivi rahva poolt Soome hõimupäeva programmivihus. Tagasisõidul peatub hra Vaalgamaa kuuldavasti Eestis, esinedes siin kõnedega liivlaste seisukorra üle.

Tartu kooles õpib praegu 3 liivi neidü.

SUOMENKIELIEN SISÄLLYSKATSAUS.

Tämän numeron aloittavat toimituksen huomautukset Unkarin kansallisjuhlaksi, autonoomisen Karjalan 9-ksi vuosijuhlaksi, Eestin raittiuspäiviksi, Eestin raittiusliikkeen 40-vuotisjuhlaksi, Pärnun laulujuhliksi ja muiksi raittiusheimojuhlallisuuksiksi tulevana kesänä, „Eesti Hõimosta“ ja eestin kulttuuripropagandasta. Seuraa Menyhért Kiss'in Unkarin Herra Meidän vapaasti eestinnettynä, samaten Ivan Antalin Unkarin mustalaislaulujen käännöksiä. Aitosuomalaisuusliikkeestä antaa maist. Vilho Helanen hyvin seikkaperäisen kuvauksen. „Det nya Estland“-nimistä teosta arvostelee V. Ernits, samaten Andres Pranspillin „Ameerika Antologiaa“. Seuraa tietoja heimokansojen elämästä.

MAGYARNYELVÜ TARTALMI ÁTTEKINTES.

Az „Eesti Hõim“ jelen számának tartalma: a szerkesztőség fejtegetése a magyar nemzeti ünnepről, az önkormányzatot nyert Karelia 9-ik évfordulója alkalmából, a jövő nyáron tartandó rokonnépek ünnepségéről, többek közt az észti antialkoholista mozgalom 40-éves ünnepségeivel kapcsolatban, az „Eesti Hõim“-ról és az észti kultúrpropagandáról. Következik Kiss Menyhért Magyar Miatyánk-című költeménye és 4 Antal Ivan-féle magyar cigány dal észti fordítása. Helanen Vilho a finn nemzeti mozgalomról számol be, Ernits Vilmos pedig a „Det nya Estland“-című könyvet és Pranspill Andres Amériakai antológiáját bírálja. A szám rokonnépek életéről szóló hírekkel fejeződik be.